

ਸਮਕਾਲ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਨਾਵਲੀ ਸਿਰਜਣਕਾਰੀ

-ਸੰਤੋਖ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਸਮਾਜਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ 'ਚ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਵਾਚਣਾ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਥਨ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। 'ਸਾਹਿਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਈਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਸਲ (ਯਥਾਰਥ) ਤਸਵੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੈਮਰੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਫੋਟੋ ਬਹੁਤੀ ਕਲਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਯਥਾਰਥ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਕਲਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਲਾਕਾਰ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਤਹ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਝਾਕ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੁਕੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਹੇਠ ਦੱਬੀਆਂ ਮਾਨਵੀ ਆਦਿ-ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਕਲਾਕਾਰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਆਪਣੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ-ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲੇਖਕ ਪਾਤਰਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਾ. ਭਾਰਦਵਾਜ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਝਲਕ ਜ਼ਰੂਰ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਅੱਧੀ ਕੁ ਸਦੀ ਤੋਂ ਸਮਾਜ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਨਵੀਂ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ 1962 ਦਾ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਘਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਹਰ ਘਰ 'ਚ ਜਿੰਨੇ ਜੀਅ ਹਨ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਇਲ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਸੋਝੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਪਰਵਾਸ, ਉਹ ਵੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨਾਵਲ ਬਾਰੇ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ 'ਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਲੈਤ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਮਵਰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੀ ਧਰਾਤਲ ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਮਹਿੰਦਰਪਾਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਪਰਕਾਸ਼ ਸੋਹਲ, ਤੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਨਾਵਲਕਾਰ ਪਾਲ ਢਿੱਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਕਾਸ਼ ਸੋਹਲ ਦਾ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਨਾਵਲ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬੜੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਮਕਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਿਲ ਨਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ-ਆਕਾਰੀ ਨਾਵਲ ਰੱਚ ਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ

‘ਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕਿਉਂ ਲੋੜ ਪਈ। ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਹੱਥ-ਅਜ਼ਮਾਈ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸਾਂ। ਮੇਰਾ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾ? ਸ਼ਾਇਦ ਮਸਲਾ ਥੀਮ ਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਥੀਮ ਹੀ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ, ਇੱਕ ‘ਆਈਡੀਆ’ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ-ਦਿਨ ਪਿੰਜ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਵਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਰੂਪਾਕਾਰ ਆਪਣੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹਨ ਪਰ ‘ਆਈਡੀਆ’ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਵੀ। ਸਿਰਫ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਗਲਪ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਪਾਤਰ ਵੀ ਜੁਗਤਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਗੱਲ ‘ਵਿਚਾਰ’ ਹੈ।

ਇੰਜ ‘ਵਿਚਾਰ’ ਜਾਂ ‘ਆਈਡੀਆ’ ਹੀ ਉਹ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾਵਲ ਲਿਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਿਛਲੇ 25-30 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫਰ ‘ਚ ਚਾਰ ਨਾਵਲ, ‘ਉੱਖੜੀਆਂ ਪੈੜਾਂ’, ‘ਸਰਘੀ’, ‘ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲ’ ਤੇ ‘ਸੁਲਘਦੇ ਸੁਪਨੇ’ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਭੂ-ਹੋਰਵਾ, ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ, ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਾੜਾ ਜਹੇ ਸਾਰੇ ਸੰਕਟਾਂ ‘ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਅੱਜ ਨਵੀਆਂ ਚਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਜੰਮ-ਪਲ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ‘ਨਾਰੀਅਲ’ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਘਸਮੈਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਰੀਅਲ ਵਾਂਗੂੰ ਚਿੱਟੇ ਹੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਮੇਲ-ਮਿਲਾਵਟ ਤੇ ਨਿੱਤ ਦੀ ਵਿਚਰਨ ਬਿਲਕੁਲ ਵਲੈਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ‘ਚ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਮਾਈਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਦਰਸਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ‘ਚ ਜਾ ਕੇ ਸੱਭ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੋਂਦ ‘ਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਵਲ ‘ਉੱਖੜੀਆਂ ਪੈੜਾਂ’ ਕੋਈ ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 15 ਸਾਲ ਛਪੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕੋਈ 30 ਕੁ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਣ ਲਈ ਅਣਜੋੜ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਮੇਰੇ ਚੇਤਿਆਂ ‘ਚ ਆਏ ਦਿਨ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਵਲੈਤ ਆਉਣ ਤੇ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਬਿਆਨੋ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਵਲੈਤ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਤਲਾਕ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਪੰਜਾਬੋਂ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਮੰਗਵਾਏ। ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਵਲੈਤ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਗੋਰੀਆਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੈਂਡ ਦੇ ਕੇ ਪੱਕੇ ਹੋਣ ਲਈ ਵਿਆਹ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਬਥੇਰੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ। ਬਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਲਿਲਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਏਨੇ ਨੀਵੇਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੌੜੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ‘ਚ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ। ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ

ਲੁੱਟ, ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗਣਾ, ਇਥੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਤੇ ਚੋਟ ਮਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਤਾਪ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਨਾਵਲ ਇਹੋ ਜਹੇ ਮਾਹੌਲ ਦੀ ਹੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਧੀਆਂ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਵੀ ਸੀ।

ਸੱਠਵਿਆਂ 'ਚ ਦੁਆਬਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੀਲੇ ਵਲੈਤ ਆਉਣ ਲਈ ਪੱਥਾਂ-ਭਾਰ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। 530 ਰੁਪਈਆਂ ਦੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਘਰਾਂ 'ਚ, ਬਾਹਰ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਦੋ ਜਣੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ। ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਵੀ ਤਿੱਖੇ ਬੰਦੇ ਦਲਾਲ ਬਣੇ, ਭੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਲੈਤ ਭੇਜਣ ਦੇ ਇਕਰਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗਹਿਣੇ ਧਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਵੀ ਸੁਨਿਆਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ ਘਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਆਹੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਕਿਰਪਾਲ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ 'ਚ ਹੀ ਉਸਦੀ ਮਤ੍ਰੇਈ ਮਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਤਾਂਕਿ ਉਸਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਵਲੈਤ ਜਾਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣ ਸਕੇ, ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਦੁਗਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਪ੍ਰੀਤੂ ਨਾਲ ਨਰੜ ਕੇ ਵਲੈਤ ਘੱਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਦੁਆਬੇ 'ਚ ਆਮ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਲੋਕੋਲ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਵਲੈਤ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 20-22 ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਤੱਕ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਫ਼ ਸਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਤਰ ਤੇ ਸਥਾਨ ਉਲੀਕਣ 'ਚ ਬਹੁਤੀ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ।

ਮੇਰਾ ਦੂਜਾ ਨਾਵਲ 'ਸਰਘੀ' ਸੀ ਜਿਹੜਾ 2008 ਵਿਚ ਛਪਿਆ। ਸਰਘੀ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਵਲੈਤੀ ਵਿਦਿਅਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਾਤਰ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਮੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ 'ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਰਘੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜੀ.ਸੀ.ਐਸ.ਸੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਸੀ। 15 ਕੁ ਸਾਲ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਮਗਰੋਂ ਸਰਘੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਰ-ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ 'ਚ ਦਿੱਕਤ ਆਈ ਪਰ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਤਪਾਕ ਨਾਲ ਮਿਲੀ। ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਵਿਚਰਨ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਇੱਛਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਤਰ ਨਾਵਲ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਟੈਕਸਟ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਨ ਲਈ ਘੜੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਟੈਕਸਟ ਜੀਦੇ-ਜਾਗਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੁਆਲੇ ਆਪੂੰ ਹੀ ਉਸਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਰਘੀ ਨੂੰ ਏਨੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜਦ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਮਿਕਸਡ-ਰੇਸ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂ ਸੁਣਿਆ, ਸਰਘੀ ਮੇਰੇ ਚੇਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਦੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਖੁਰਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉਪਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਕ ਸਮਾਨਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਵਲੈਤ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10-15% ਤੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ 'ਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਤੇ ਜੰਮ ਤੇ ਪਲ ਰਹੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ

ਹੈ। ਸਰਘੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਬੀਮ-ਗੁਆਚੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸੰਕਟ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੱਮਸਿਆ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਗਵਾਚ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਨੈਂ?' ਗੁਆਚੀ ਹੋਈ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਐਲਕਸ ਹੈਲੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਰੂਟਸ' ਕੁੰਟਾ ਕਿੰਟੇ ਦੀ ਅਤੇ ਸਿੰਟੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਪੂਰੀ ਅਫਰੀਕਣ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਗੁਆਚ ਚੁੱਕੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਗਾਥਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਥੇ ਜੰਮੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਭਿੰਨ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਤੇ ਗੁਆਚੀ ਹੋਣ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੋਲ ਨਾ ਭਾਰਤੀ ਪਛਾਣ ਸੀ ਨਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼। ਸਿਰਫ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਟਰੈਵਲਿੰਗ ਡਾਕੂਮੈਂਟਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਨਾਵਲ ਪਰ ਸਰਘੀ ਨਾਵਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ 'ਮਿਕਸਡ ਆਈਡੈਂਟਿਟੀ' ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਵਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੇ 'ਮਿਕਸਡ ਜਾਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ' ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਇੰਡੀਅਨ ਸਨ ਤੇ ਬਾਪ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ।

ਹੁਣ ਸਮੇਂ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਲਟੀ ਕਲਚਰਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰਘੀ ਵਰਗੇ ਬੱਚੇ ਹੁਣ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਜਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਹੱਕ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਵਲੋਂ ਭਰਵੀਂ 'ਹਾਂ' ਵੀ ਮਿਲੀ ਕਿਸੇਰੀ ਗਰੁੱਪ ਵਾਲਿਆਂ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਸਹਿਤ ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਬਾਨਾਂ 'ਚ ਡੇਢ ਸਾਲ ਸੀਰੀਆਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਨੇ ਹੀ ਮੇਰੀ ਥੋਹੜੀ ਬਹੁਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ 'ਚ ਪਛਾਣ ਵੀ ਬਣਾਈ।

ਮੇਰਾ ਤੀਜਾ ਨਾਵਲ 'ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲ' ਸਰਘੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ 2013 ਵਿਚ ਛਪਿਆ। ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ, ਭੂਹੋਰਵਾ, ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜਾ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਜਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬੁਹੜਾ ਪਰੇ ਹਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਪੈੜ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਗਲਪੀ ਟੈਕਸਟ 'ਚੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾ ਹੋ ਗਏ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਕੁਝ ਧੀਮੀ ਹੋ ਗਈ ਲਗਦੀ ਹੈ। 21ਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਭੂਹੋਰਵੇ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਓਪਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਣੀ ਆਪਣੀ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਰਮ-ਭੂਮੀ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਖੱਚੇ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਪਾ ਕੇ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਪਰਵਾਰ ਸੌਖ ਮਹਿਸੂਸਣ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਖਰੀਦ ਲਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਾਲੀ ਵੀ ਪਰਮ ਵਰਗੀਆਂ

ਕੁੜੀਆਂ ਅਣਜੋੜ ਵਿਆਹਾਂ ਕਾਰਨ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੋਂ ਆਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਹਾਲੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਰਦਉ ਈਗੋ ਨੂੰ ਘੁੱਟੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਵਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤੋੜਾਂ ਜਗ ਜਾਹਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਘੁਮੰਡੀ ਮਰਦ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਅੰਦਰ ਤਿੜਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਰ ਪੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਨਵੇਂ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਫੇਰ ਆਪ ਹੀ ਐਡਲਟਰੀ ਗਰਦਾਨਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਨਾਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਵਰਗੀ ਲੀਹਾਂ ਭੰਨ ਕੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਕੁੜੀ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਲਿਤਾੜ ਕੇ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਰਦ ਘੁੱਟੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪੈਂਡੇ ਉਲੀਕਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਨ ਸਮੇਂ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਵਲੈਤੀ ਖਪਤ ਤੇ ਡਰੱਗ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਸਾਡੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਲੁੜਕਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਤਕਰੀਬਨ ਆਪਣੀ ਹਰ ਰਚਨਾ 'ਚ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੇ ਉਂਗਲ ਧਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।।

ਮੇਰਾ ਚੌਥਾ ਨਾਵਲ 'ਸੁਲਘਦੇ ਸੁਪਨੇ' 2017 'ਚ ਛਪਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਲੰਮੇ ਸਫਰ ਤੇ ਚਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀ ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਜੋ ਇੱਕ ਸਾਵੀਂ ਪਧਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਭ ਕੁਝ ਹੁਣ ਕੋਲੇ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੋਚ ਕਿ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਜੇ ਵੀ ਅਵਚੇਤਨ 'ਚ ਉਸਲਵੱਟੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਸਲ 'ਚ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਾਨਸਿਕ ਦਵੰਦ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਢਾਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਚਣੌਤੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਬੁਹੇ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਲ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਚਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੋਂ ਆਇਲਿਟਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪੌੜੀ ਦਾ ਡੰਡਾ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਪੈਰ ਧਰਕੇ ਉਹ ਬਰਤਾਨੀਆ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ 'ਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਨਸਕਿੱਲਡ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਪੈਂਡ ਖੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੌਕਰੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜੁਗਾੜ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਘਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਇਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਮਰੇ 'ਚ ਚਾਰ-ਚਾਰ, ਪੰਜ-ਪੰਜ ਪੜ੍ਹਨ ਆਏ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡੇ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਲਕੋਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਲੰਗਰ ਲਈ ਵੀ ਰੋਕਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਭੁੱਖਾ ਢਿੱਡ ਸੱਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੁੜੀਆਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਦੇਹ-ਵਿਉਪਾਰ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਤੋਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਖੱਡ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਥੇ ਕੁੱਝ ਸੈਟਲ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੁਣ ਪੈਸੇ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਦੌੜ 'ਚ ਖੁਦ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਵਾਰਾਂ 'ਚ ਬੈਠਣ ਲਈ, ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਪਲ ਵੀ ਰਾਖਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਚ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ 'ਪਿੱਕੀ' ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਲਕਾਰ ਵਰਗੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਸੁਖ ਗੁਆ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ 'ਚ ਕੈਦ ਜਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨਣ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜੰਮ-ਪਲ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜੰਮ-ਪਲ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਮਾਂ ਪਿਓ ਦੀ ਵਿਆਹ ਲਈ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛੀ ਜਾਂਦੀ ਸਗੋਂ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਕੁੜੀ ਜਾਂ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੋਤ ਦੀ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਵਿਆਹ ਇੱਕ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਈਗੋ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਭੰਬਰ ਸਿਰਫ ਕਾਗਜ਼ੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੇਲੋੜੀ ਇੰਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ। ਅਣਵਿਆਹੇ ਇੱਕਠੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਵਾਰ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾਡੀ ਏਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਵੀ ਤਲਾਕਾਂ ਦੀ ਦਰ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਖੁਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪਲੇ, ਚੰਗੇ ਕਮਾਊ ਵਸੀਲਿਆਂ ਕਾਰਨ, ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੋਚਣੀ ਵੀ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜੰਮ-ਪਲ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਉਚੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਹਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 'ਚ 25-30% ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਾਰਤੀ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਿਸ਼ੀ ਸੂਨੱਕ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਪਿਉ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਅਲੋਕ ਸ਼ਰਮਾ ਬਿਜ਼ਨਸ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛੋਕੜ 'ਚੋਂ ਹੈ। ਹੋਮ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਪਰੀਤੀ ਪਟੇਲ ਗੁਜਰਾਤੀ ਪਿਛੋਕੜ 'ਚੋਂ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਤਾਂ ਕਈ ਕੈਬਨਿਟ ਮਨਿਸਟਰ ਤੇ ਐਮ ਪੀ ਵੀ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਕਈ ਐਮ.ਪੀ ਹਨ। ਘਰ-ਘਾਟ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਮੁਜਬ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਤੇ ਬਚਾਈ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਧੀਆ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਜੀ-ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਲੈਤੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਪਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਘਰਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਸਾਹ ਤੋੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ ਰੋਣਕਾਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਆਕ੍ਰਿਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਤਰਜ਼ਮਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ।